

Особливості дотримання журналістських стандартів під час висвітлення бойових дій

Штурхецький С. В.,
канд. наук з державного управління

У статті визначено особливості дотримання професійних стандартів під час роботи журналістів в екстремальних умовах, зокрема бойових дій.

Ключові слова: журналістські стандарти; Кодекс етики; висвітлення бойових дій.

The features of standards compliance in terms of coverage of warfare

Shturkhetskyi Serhii,
Candidate of Sciences
on State Management

The article defines the features of professional standards compliance in terms of work of journalists in extreme conditions, in particular – in the area of combat operations.

Keywords: journalistic standards; Code of Ethics; coverage of warfare.

Особенности соблюдения журналистских стандартов во время освещения боевых действий

Штурхецкий С. В.,
канд. наук по гос. управл.

В статье определяются особенности соблюдения профессиональных стандартов во время работы журналистов в экстремальных условиях, в частности в зоне боевых действий.

Ключевые слова: журналистские стандарты; Кодекс этики; освещение боевых действий.

Вступ. Основою сталого демократичного розвитку суспільства є вільні й неупереджені ЗМІ, які надають достовірну інформацію та сприяють поширенню суспільної дискусії, формуванню громадської думки, напрацюванню суспільного «порядку денного». Брак вільних ЗМІ, як і деформації у їх функціонуванні призводять до болісних наслідків для суспільства. Так, справжнім викликом для українського суспільства стала необхідність протистояти гібридній інформаційній війні, зберігаючи демократичні стандарти свободи слова та плюралізму ЗМІ. У свою чергу, вітчизняні медіа та журналісти, які ще не укріпилися остаточно в дотриманні журналістських стандартів, зіткнулися зі складним вибором між демонстрацією своїх патріотичних переконань і перетворенням на знаряддя інформаційної протидії та неухильним дотриманням журналістських стандартів, що могло би призвести навіть до людських втрат в умовах ведення бойових дій. Вочевидь, існує певна модель дотримання журналістських стандартів під час особливих умов і для звичайних умов. Бойові дії і

небезпека, на яку наражають військових і мирних жителів через відкрите оприлюднення медіа місця їх розташування, особливостей побуту, забезпечення та ін. диктують певні обмеження щодо таких стандартів, як оперативність, точність тощо. Ситуація у вітчизняних реаліях ускладнюється ще й тим, що не тільки медіа, а й представники державних органів та військових відомств не були готові до таких екстремальних подій. В умовах, коли повна заборона вже не могла діяти, а повна свобода дій могла би призвести до трагічних наслідків, і розпочався спонтанний пошук моделі взаємодії медіа і влади в межах, заданих професійними журналістськими стандартами.

Теоретичне підґрунтя. Проблемі дотримання журналістських стандартів та професійної етики присвячували свої дослідження такі вітчизняні фахівці, як Валерій Іванов, Тетяна Кузнецова, Олена Кутовенко, Володимир Різун, Людмила Супрун та ін. Та впродовж останніх двох років (2014–2016), під час висвітлення бойових дій, ця проблема стала предметом не лише вузькофахових

досліджень, а й гострих суспільно-політичних дискусій. Чи мали право медіа в прямому ефірі інформувати про стан військових частин в Іловайську [1]? Чи могли критикувати чиновників Міноборони за недолугу (в умовах воєнного часу – злочинну) політику із постачання зброї [2]? Неповний 2016 р. ознаменувався щонайменше чотирма гучними дискусіями цього плану: прив'язка Іловайської трагедії до розслідування про офшори вищих посадовців держави [3]; оприлюднення сайтом «Миротворець» бази даних журналістів, котрі отримували «акредитацію» на території, непідконтрольній Україні [4]; оприлюднення відеорепортажу кореспонденткою «Новой газети» і загибель українських військово-службовців [5]. Варто зазначити, що консенсус у суспільстві щодо цих питань остаточно не знайдено, а реакція внутрішньополітичної еліти та міжнародних організацій нерідко є протилежною [6].

Метою статті є визначення особливостей дотримання професійних стандартів під час роботи журналістів в екстремальних умовах, зокрема під час висвітлення бойових дій.

Результати дослідження. Розглянемо основні журналістські стандарти, яких варто дотримуватися у, так би мовити, «мирний час». Отже, основними журналістськими стандартами, якими керується журналіст у своїй професійній діяльності, є: баланс думок і точок зору, оперативність, достовірність (посилання на джерела), відокремлення фактів від коментарів, точність, повнота представлення фактів та інформації щодо проблеми [7–11].

Важливою складовою етичної професійної діяльності журналіста є також доступність матеріалів для розуміння його аудиторії та недискримінаційний аспект.

Головними нормативними джерелами, де відображені ці стандарти, є Кодекс етики українського журналіста [12], Декларація принципів поведінки журналістів Міжнародної федерації журналістів [13] та інші міжнародні стандарти і принципи журналістської етики [14].

Розглянемо детальніше кожен із зазначених стандартів. По-перше, це баланс думок і точок зору. Відповідно до п. 10 Кодексу етики українського журналіста [12], точки зору опонентів, у тому числі тих, хто став об'єктом журналістської критики, мають бути представлені збалансовано. Так само мають бути подані оцінки незалежних експертів. Тобто якщо журналістське повідомлення говорить про конфлікт, то повинні бути представлені дві сторони конфлікту. Ще краще – коли, крім сторін конфлікту (котрі, звісно, заангажовані), слово надається і незалежним експертам. Для інтернет-видань допускається оперативне повідомлення новини із представленням однієї точки зору, якщо за деякий час (за різною методологією моніторингу – 12 годин [15]) з'явиться друга новина з позицією іншої сторони, при цьому в бек-граунді (кінцівці,

яка розповідає про розгортання подій, їх історичні передумови) цієї новини міститиметься посилання на першу новину й короткий опис її суті.

По-друге, оперативність. Пункт 1 Кодексу етики українського журналіста [12] визначає, що головний обов'язок журналіста – «сприяти забезпеченню права громадян на одержання оперативної інформації». Журналісти повинні зазначити, коли саме відбулася подія. «Днями...», «нещодавно...» – таких слів у лексиконі професійних журналістів не існує. Якщо не міститься інформації, коли відбулася подія, то, ймовірно за все, цієї події і не було. Як виняток (у випадках, коли журналісту складно з'ясувати точну дату події), допускається зазначення певних часових меж, в яких відбулася подія.

По-третє, достовірність (посилання на джерела). Пункт 6 Кодексу етики українського журналіста [12] визначає, що «найпершим обов'язком журналіста є повага до права громадськості на повну та об'єктивну інформацію про факти і події». Міжнародна декларація принципів поведінки журналістів закріплює, що журналіст зобов'язаний подавати інформацію, посилаючись на факти, походження яких він знає. Іншим наслідком цього стандарту є те, що журналіст має чітко зазначити свої джерела інформації та називати експертів, в яких брався коментар, або назву та інші деталі досліджень, які згадуються у матеріалі з можливістю перевірити їх достовірність. Сформулюємо це так: журналіст прямо не зобов'язаний перевіряти, чи джерело А каже правду. Проте журналіст має бути переконаний, що джерело А є експертом у даному питанні, а будь-хто з аудиторії може переконатися у тому, що джерело А дало саме такий коментар. Але і в цьому правилі є виняток, адже за умови наявності небезпеки для фізичного здоров'я, професійної діяльності джерела чи експерта журналіст має право не відкривати своїх джерел. Має він це зробити тільки на вимогу суду [16].

По-четверте, відокремлення фактів від коментарів. Пункт 9 Кодексу етики українського журналіста [12] зазначає, що факти, судження та припущення мають бути чітко відокремлені одне від одного. В матеріалі має бути чітко видно, де судження самого журналіста (якщо вони там взагалі доречні), а де виклад фактів.

По-п'яте, точність. Міжнародна декларація принципів поведінки журналістів [13] закріплює, що повага до істини та права громадськості на правду – перший обов'язок журналіста.

По-шосте, повнота представлення фактів та інформації з проблеми. Згідно з пунктом 6 Кодексу етики українського журналіста [12], будь-яка тема потребує максимально повного набору фактів і думок. Тому завдання журналіста все це знайти в компетентних джерелах. Для інтернет ЗМІ стандарт вважається недотриманим через відсутність бекграунда в повідомленні [15].

Доступність називають [17] ще одним журналістським стандартом, особливо важливим для широкої телевізійної аудиторії. Журналісти можуть зробити чудовий матеріал, але розповісти його незрозумілою мовою (наприклад, з використанням професійної лексики, чим зведуть нанівець усі свої зусилля щодо інформування громадян).

Що стосується журналістики конфлікту, то надзвичайної важливості набувають при висвітленні подій недискримінаційні аспекти, які у «мирній» журналістиці є складовими журналістських стандартів «за замовчуванням». Розглядаючи цей недискримінаційний аспект, варто згадати про гендер, інклюзивність та мову ворожнечі.

Тож важливим показником збалансованості й повноти подання інформації є також гендерний аспект – однакове представлення експертів експертом, ведучих, незважаючи на їх стать. Неприпустимим для дотримання стандартів є сексизм або будь-які інші вияви гендерної та іншої дискримінації [18; 19].

Необхідною умовою розвитку цивілізованого суспільства є інклюзивність (залучення, включення) людей з особливими потребами до суспільного життя. Зрозуміло, що це неможливо за браком згадок у ЗМІ про таких людей, при ігноруванні їх потреб і думок. І навпаки, професійне, себто відповідне до журналістських стандартів висвітлення в медіа проблем людей із інвалідністю допоможе руйнувати стереотипи щодо них [20]. Мова йде про використання журналістами коректної мови (наприклад, уникати таких фраз, як «хворіє на...», «жертва (чогось)», які викликають дискомфорт або жаль та навіюють відчуття постійного болю та безнадійності, уникати використання образів, які передають страждання, небезпеку, ізоляцію або пасивність). Спілкування з такими людьми вимагає додаткового такту, іноді – засобів комунікації (наприклад, спеціального дизайну на шпальтах газет тощо), нестандартного підходу до пошуку ідей до своїх матеріалів.

Про неприпустимість дискримінації маємо говорити й під час висвітлення подій за участю біженців (вимушені переселенці з іншої держави), вимушених переселенців (громадяни, які в межах однієї країни змушені залишити свої місця проживання), дітей, людей похилого віку.

Власне, саме про це ёмко говорить і стаття 15 Кодексу етики українського журналіста: «Ніхто не може бути дискримінований через свою стать, мову, расу, релігію, національне, регіональне чи соціальне походження або політичні уподобання. Вказувати на відповідні ознаки особи (групи людей) слід лише у випадках, коли ця інформація є неодмінною складовою матеріалу. Необхідно утримуватися від натяків або коментарів, що стосуються фізичних недоліків чи хвороб людини, уникати вживання образливих висловів, ненормативної лексики» [12].

Подібні антидискримінаційні норми знаходимо й у міжнародних стандартах журналістики [14].

Дискримінація відбувається різними методами, вона може бути не яскраво виявлена (наприклад, зміщення акцентів, маніпулятивні заголовки тощо), але нерідко вона супроводжується певними словами-маркерами, які становлять лексичний запас «мови ворожнечі» [21]. Не тільки застосування самим журналістом слів-маркерів з «мови ворожнечі», а й іноді безвідповідальна ретрансляція дискримінаційних чи ненависницьких гасел чи закликів може призвести і до поширення цієї мови ворожнечі в суспільстві, і до підвищення рівня нетерпимості до окремих соціальних чи національних (релігійних, вікових тощо) груп.

Під час бойових дій та екстремальних ситуацій на журналістів очікують серйозні випробування. Журналісти мають усвідомлювати певні об'єктивні ризики для оточення від безумовного дотримання стандартів. Наприклад, повнота наданої інформації про розташування військ, цитування джерел може завдати шкоду як конкретним людям, так і державним інтересам України. Але де та межа, коли закінчується звичайна обережність чи турбота за чиєсь життя і починається цензура, замовчування важливих тем? Наприкінці 2014 р. медіаексперт Ігор Куляс запропонував свій підхід [22] до застосування стандартів під час висвітлення бойових дій.

Наприклад, І. Куляс обґрунтовує необхідність зважати на певні особливості при застосуванні стандартів. Рекомендації, обговорені під час міжнародної конференції «Стандарти журналістської діяльності під час конфлікту», яка відбулася 18 листопада 2014 р. [23], стали основою для формування професійної позиції [24] щодо драгливих питань особливостей застосування **стандарту оперативності** (ведення прямих репортажів із зони бойових дій і з окупованих територій, визначення точної дати події), особливостей застосування **стандартів точності й достовірності** (розповідь про події, що відбулися в недоступних для журналістів місцях, передача інформації від офіційних структур, використання чужого фото- і відеоматеріалу, відеоархіву при ілюстрації розповіді, поширення інформації про загиблих, поранених, зниклих безвісти, заручників, забезпечення анонімності учасників та очевидців подій у зоні конфлікту тощо), особливостей застосування **стандарту повноти подання інформації** (оприлюднення даних про переміщення та місця дислокації військ чи окремих підрозділів, точні дані про кількість військових на різних ділянках бойових дій тощо), особливостей застосування **стандарту збалансованості подання інформації** (слово представникам і ватажкам терористів та окупантів, а також їх симпатиків у матеріалах новин може надаватися лише для озвучення фактичних даних), особливостей застосування **стандарту відокремлення фактів від думок**

(які полягають, насамперед, у доборі нейтральної лексики для подання матеріалу).

Контекст інформаційної війни, що супроводжує збройний конфлікт, диктує ще одну небезпеку для професійної стійкості журналістів – мова йде про необхідність психологічної врівноваженості. Журналістів можуть використовувати як ретрансляторів вигідних для пропагандистів панічних настроїв, та й журналісти як звичайні люди можуть втрачати рівновагу, коли на їх очах відбуваються драматичні й трагічні події. Як зазначає психолог Наталя Улько, «наші журналісти виявилися не готовими коректно подавати події, які відбувалися» [25].

На переконання Н. Улько, журналісти повинні утримуватися від постійного показу крові, мертвих тіл. «Важливо показувати тих, хто вижив, – давати надію. Журналісти мають робити акцент не на тому, що сталося, а на тому, що відбувається зараз, як вирішується ситуація» [25].

Висновки. Під час бойових дій журналіст піддається значним психоемоційним та фізичним навантаженням, які супроводжуються небезпекою для життя та здоров'я. У цих умовах журналісти готують матеріали, що потребують особливої уваги редакторів у частині особливостей дотримання журналістських стандартів.

На сьогодні в Україні ще немає стійкого суспільного консенсусу щодо дотримання журналістських стандартів під час війни, а сформовані наприкінці 2014 р. Рекомендації ще можуть переглядатися та доповнюватися. Найвні в нормативних документах з журналістської етики [14; 15] меседжі мають бути інтерпретовані співвідносно до тієї кількості кейсів, які вже вирішували і ще будуть вирішувати вітчизняні журналісти під час висвітлення конфлікту. Важливим вбачається (особливо у «повоєнний» час, що характеризується значним соціальним напруженням, великою кількістю внутрішньо переміщених осіб тощо) наголошення на таких аспектах дотримання журналістських стандартів, як недискримінаційний (інклюзивний) аспект, невикористання мови ворожнечі. Ще потребує додаткового дослідження вплив на психоемоційний стан журналіста екстремальної ситуації, а також відповідність професійній етиці трансляції великим соціальним групам через свої матеріали почуття страху, тривоги чи, навпаки, надії.

Список літератури

1. Дуцик Д. Reality-війна [Електронний ресурс] / Діана Дуцик. – Режим доступу: <http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/realityviyna/>.
2. Менделеев Д. Ложь убивающая [Електронний ресурс] / Дмитрий Менделеев // Зеркало недели. – Режим доступу: <http://gazeta.zn.ua/internal/lozh-ubi-vayuschaya-.html>.
3. Клінова О. Між сенсаціями і стандартами. Експерти про «Подвійне життя президента» [Електронний ре-

сурс] / О. Клінова. – Режим доступу: <http://medialab.online/news/mizh-sensatsiyami-i-standartamy-eksperty-pro-podvijne-zhy-ttya-prezy-denta/>.

4. «Миротворець» опублікував новий список журналістів, що їздили до бойовиків [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/05/20/7109065/>.

5. Журналісти «Громадського» і «Новой газеты» через відеосюжети злили позиції сил АТО [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://tsn.ua/ato/zhurnalisti-gromadskogo-i-novoy-gazety-cherez-videosyuzheti-zlili-poziciyi-sil-ato-690844.html>.

6. В ЄС, обурені «Миротворцем», закликали прибрати дані журналістів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravda.com.ua/news/2016/05/11/7108159/>.

7. Журналістська етика : посіб. для підготовки до державного іспиту [Текст]; [авт. кол. за ред. В. П. Мостового та В. В. Різуна]. – К., ТзОВ «ЗН УА», 2014. – 224 с.

8. Чоповський Д. Журналістські стандарти : нормативна довідка [Електронний ресурс] / Дмитро Чоповський. – Режим доступу: http://imi.org.ua/journalist_monitoring/32371-jurnalistski-standarti-normativna-dovidka.html.

9. Професійні стандарти журналістики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.aup.com.ua/.../profesiyni_standarty_jurnalistyky-Feb.10.2012.ppt.

10. Супрун Л. Основні стандарти подачі інформації журналістом [Електронний ресурс] / Людмила Супрун. – Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2401>.

11. Штурхецький С. Практикум із журналістської етики [Текст] : навч. посіб. / Сергій Штурхецький; [передм. В. П. Мостового; – В. Ф. Іванов, С. В. Штурхецький; за ред. проф. В. Ф. Іванова]. – К. : Видавець О. Зень, 2012. – 320 с.

12. Кодекс етики українського журналіста [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.cje.org.ua/ua/code>.

13. IFJ Declaration of Principles of the Conduct of Journalists [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ifj.org/about-ifj/ifj-code-of-principles/>.

14. International Principles of Professional Ethics in Journalism [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ethicnet.uta.fi/international/international_principles_of_professional_ethics_in_journalism.

15. Методологія моніторингу конфліктно чутливого висвітлення проблем соціальних груп, дотичних до конфлікту, українських телевізійних ЗМІ. – Координатор проектів ОБСЄ в Україні, ГО «Телекритика». – К., 2015. http://osvita.mediasapiens.ua/methodology/metodologiya_monitoringu_konfliktnochutlivogo_visvitlennya_problemi_sotsialnikh_grup_dotichnikh_do_konfliktu_v_ukrainskikh_televizijnikh_zmi/.

16. Головенко Р. Правові механізми захисту джерел інформації [Електронний ресурс] / Роман Головенко. – Режим доступу: <http://imi.org.ua/medialaw/41804-pravovi-mehanizmi-zahistu-djerel-informatsiji.html>.

17. Куляс І. Лікнеп. Простота як найскладніша з чеснот теленовин [Електронний ресурс] / Ігор Куляс. – Режим доступу: <http://www.telekritika.ua/medialite-racy/2010-03-24/51836>.

18. Гендерні медійні практики : навч. посіб. із гендерної рівності та недискримінації для студентів вищих

навчальних закладів; [кол. авторів [Текст]. – К., 2014. – 206 с. – Електронний додаток: диск «Гендерні медійні практики»; заг. ред.: Сергій Штурхецький.

19. *Посібник* пресової практики з гендерної перспективи [Текст]: / Ю. Гончар, Т. Кузнецова, О. Погорелов, С. Штурхецький; [за ред. С. В. Штурхецького]. – Рівне: Видавець О. Зень, 2015. – 200 с.

20. Нічого для нас без нас : посіб. з інклюзивного прийняття рішень для засобів масової інформації [Текст]; [за заг. ред. І. Г. Виртосу; упоряд.: Азін В. О., Байда Л. Ю., Госс Н., Ждан П. М., Флетчер А.]. – К: Ленвіт: 2015. – 92 с.

21. *Дослідження* «Практика використання «мови ворожнечі» (hate speech) українськими ЗМІ» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/doslidzhennya_praktika_vikoristannya_movi_vorozhnechi_hate_speech_ukrainskimi_zmi/.

22. *Куляс І.* Стандарти і етика журналістики в умовах неоголошеної війни / Ігор Куляс. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.mediasapiens.ua/material/35866>.

23. *Дорош М.* Переконавання чи стандарти? [Електронний ресурс] / Марина Дорош. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/perekonannya_chi_standarti/

24. *Стандарти* і етика журналістики в умовах конфлікту та кризових ситуацій. Рекомендації [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/standarti_i_etika_zhurnalistiki_v_umovakh_konfliktu_ta_krizovikh_situatsiy/.

25. *Дорош М.* Наталя Ульяко: «Не можна показувати багато крові, мертвих тіл... Важливо показувати тих, хто вижив – давати надію [Електронний ресурс] / Марина Дорош. – Режим доступу: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/natalya_ulko_ne_mozhna_pokazuvati_bagato_krovi_mertvikh_til_vazhливо_pokazuvati_tikh_khto_vizhiv_davati_nadiyu/.

References

1. *Dutsyk, D.* (2014), “Reality-war”, MediaSapiens, available at: <http://osvita.mediasapiens.ua/trends/1411978127/realityviyna>.

2. *Mendeleev, D.* (2014), “Killing lie”, Zerkalo Nedeli [Weekly Mirror], available at: http://gazeta.zn.ua/internal/lozh-ubivayuschaya_.html.

3. *Klinova, O.* (2016), “Between sensations and standards. Experts about “Double life of the President”, Media Lab, <http://medialab.online/news/mizh-sensat-siyamy-i-standartamy-eksperty-pro-podvijne-zhy-ttya-prezy-denta/>.

4. *Ukrainska pravda* (2016), “The Peacemaker” has published a new list of journalists who went to the fighters”, available at: <http://www.ppravda.com.ua/news/2016/05/20/7109065/>.

5. *TSN.ua* (2016), “The journalists of “Hromadske” and “Nova hazeta” leaked the positions of ATO forces broadcasting the video plots”, [http://tsn.ua/ato/zhurnalisti-gromadskogo-i-novoy-gazety-через-videosyuzheti-zlili-poziciji-sil-ato-690844.html](http://tsn.ua/ato/zhurnalisti-gromadskogo-i-novoy-gazety-cherез-videosyuzheti-zlili-poziciji-sil-ato-690844.html).

6. *Ukrainska Pravda* (2016), “Being outraged by “Peacemaker”, they called on in the EU to remove data of journalists”, available at: <http://www.ppravda.com.ua/>

news/2016/05/11/7108159/.

7. *Mostovyi, V.P. & Rizun, V.V.* (2014), *Journalistic Ethics: a Textbook*, LLC “ZN UA”, 224 p.

8. *Chopovskyi, D.* (2011), “Journalistic standards: normative reference”, Institute of Mass Information, available at: http://imi.org.ua/journalist_monitoring/32371-jurnalistski-standarti-normativna-dovidka.html.

9. *Academy of Ukrainian Press* (2016), “Professional standards of journalism”, available at: www.aup.com.ua/.../profesiyni_standarty_jurnalistyky-Feb.10.2012.ppt.

10. *Suprun, L.*, “Basic standards of information presentation by the journalist”, available at: <http://journalib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=2401>.

11. *Ivanov, V. F. & Shturkhetyskyi, S.* (2012), *Practice On Journalistic Ethics: a Textbook*, Vydavets O. Zenj, 320 p.

12. *Commission on Journalistic Ethics* (2016), *The Code of Ethics for Ukrainian Journalists*, available at: <http://www.cje.org.ua/ua/code>.

13. *International Federation of Journalists* (2016), *IFJ Declaration of Principles on the Conduct of Journalists*, available at: <http://www.ifj.org/about-ifj/ifj-code-of-principles/>.

14. *International Principles of Professional Ethics in Journalism*, available at: http://ethicnet.uta.fi/international/international_principles_of_professional_ethics_in_journalism.

15. *Media Sapiens* (2015), “Methodology of monitoring of conflict-sensitive coverage of problems of social groups, relevant to the conflict in the Ukrainian television media”, available at: http://osvita.mediasapiens.ua/methodology/metodologiya_monitoringu_konfliktno_chutlivogo_visvitlennya_problem_sotsialnikh_grup_dotichnikh_do_konfliktu_v_ukrainskikh_televizivnykh_zmi/.

16. *Holovenko, R.* (2013), “Legal mechanisms of protection of information sources”, Institute of Mass Information, available at: <http://imi.org.ua/medialaw/41804-pravovi-mehanizmi-zahistu-djerej-informatsiji.html>.

17. *Kulas, I.* (2010), “Simplicity as the most difficult virtue of TV news”, *Telekrytyka*, available at: <http://www.telekritika.ua/medialiteracy/2010-03-24/51836>.

18. *Shturkhetyskyi, S.* (2014), *Gender Media Practice: a Textbook*, Kyiv, 206 p.

19. *Shturkhetyskyi, S., Honchar, Iu., Kuznetsova, T. & Pohorelov O.* (2015), *Press Practice on Gender Perspective: A Textbook*, Vydavets O. Zen, Rivne, 200 p.

20. *Vyrtosu, I. H.* (2015), *Nothing For Us without Us: a Textbook*, Lenvit, Kyiv, 92 p.

21. *Mediasapiens* (2015), “The practice of use of “hate speech” by the Ukrainian media”, available at: http://osvita.mediasapiens.ua/mediaprosvita/research/doslidzhennya_praktika_vikoristannya_movi_vorozhnechi_hate_speech_ukrainskimi_zmi/.

22. *Kulas, I. J.* (2014), “The standards and ethics of journalism in terms of undeclared war”, *Mediasapiens*, available at: <http://old.mediasapiens.ua/material/35866>.

23. *Dorosh, M.* (2014), “Beliefs or standards?”, *Mediasapiens*, available at: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/perekonannya_chi_standarti/

24. *Mediasapiens* (2014), “The standards and ethics of journalism in conflict and crisis situations”, available at: http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/standarti_i_etika_zhurnalistiki_v_umovakh_konfliktu_ta_krizovikh_situatsiy/.

25. *Dorosh, M.* (2014), "Nataliia Ulko: "You should not show a lot of blood, dead bodies ... It is important to show those ones who have survived - giving a hope", Mediasapiens, available at: [http://osvita.mediasapiens.](http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/natalya_ulko_ne_mozhna_pokazuvati_bagato_krovi_mertvikh_til_vazhlivo_pokazuvati_tikh_khto_vizhiv_davati_nadiyu/)

[ua/ethics/standards/natalya_ulko_ne_mozhna_pokazuvati_bagato_krovi_mertvikh_til_vazhlivo_pokazuvati_tikh_khto_vizhiv_davati_nadiyu/](http://osvita.mediasapiens.ua/ethics/standards/natalya_ulko_ne_mozhna_pokazuvati_bagato_krovi_mertvikh_til_vazhlivo_pokazuvati_tikh_khto_vizhiv_davati_nadiyu/)

